

گذری بر
سیره عملی امام رضا
علیه السلام

رضا وطن دوست

www.ketab.ir

وطن دوست، رضا، ۱۳۳۹ -

گذری بر سیره عملی امام رضا (علیه السلام) / رضا وطن دوست. - مشهد: بنیاد پژوهشهای اسلامی، ۱۳۹۲.

ISBN 978-964-971-677-0

۲۶۰ ص.

فیفا.

۱. علی بن موسی (علیه السلام)، اصم هشتم، ۴۱۵۳ - ۲۰۲ ق.

الف. بنیاد پژوهشهای اسلامی.

ب. عنوان.

۲۹۷ / ۹۵۷

۳۲۵۳۵۳۷

BP ۴۷ / ۶ و ۴ ۱۳۹۲

کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران

مجلس شورای اسلامی ایران
کتابخانه ملی

گذری بر

سیره عملی امام رضا (علیه السلام)

رضا وطن دوست

ویراستار: اصغر ساداتی

چاپ اول: ۱۳۹۲ / ۳۰۰۰ نسخه، وزیری، قیمت: ۷۸۰۰ ریال

چاپ و صحافی: مؤسسه چاپ و انتشارات استاذ علم رضوی

بنیاد پژوهشهای اسلامی، مشهد: صندوق پستی ۳۶۸-۱۷۰۰

مراکز توزیع:

تلفن و دورنگار واحد فروش بنیاد پژوهشهای اسلامی: ۰۸۰۳

فروشگاه‌های کتاب بنیاد پژوهشهای اسلامی، مشهد: ۲۲۳۳۹۲۳، قم: ۷۷۳۳۰۲۹

www.islamic-rf.ir

info@islamic-rf.ir

حق چاپ محفوظ است

فهرست مطالب

مقدمه	۱۱
-------	----

فصل اول: کلیات

۱۵ - ۲۹

۱. مفهوم شناسی	۱۵
۲. ضرورت و اهمیت	۱۸
۳. پیشینه	۲۰
۴. اهداف و انگیزه‌ها	۲۱
یک: بازخوانی شخصیت و اندیشه قرآن الی	۲۱
دو: الگو پذیری	۲۱
سه: دستیابی به تفسیر درست از زندگی پیشوایان	۲۲
چهار: تجلی بخش فرهنگ دینی	۲۲
پنج: توسعه شناخت	۲۲
شش: عبرت و درس آموزی	۲۳
هفت: تجربه اندوزی	۲۳
هشت: دین پژوهی و تعمیق نگاه	۲۴
نه: فهم درست قرآن کریم	۲۴
ده: تحلیل و آسیب شناسی	۲۴
۵. اصول سیره شناسی	۲۵
یک: مستند بودن	۲۵
دو: معقول بودن	۲۵
سه: مفید و مؤثر بودن	۲۶
چهار: رویکردی جامع گرایانه	۲۶

۴ □ گذری بر سیره عملی امام رضا علیه السلام

- ۲۶ پنج: کاربردی نمودن سیره
 ۲۷ شش: نگاه پویا به سیره
 ۲۸ هفت: تفکیک زمان

فصل دوم: نگاهی به زندگانی امام رضا علیه السلام

۳۰ - ۴۴

- ۳۰ نام القاب
 ۳۲ سببه
 ۳۳ پدر و مادر
 ۳۵ تولد
 ۳۵ فرزندان
 ۳۷ همسران
 ۳۸ دوران امامت
 ۳۸ دلایل امامت
 ۴۲ شهادت و محل دفن

فصل سوم: اخلاق عمومی و معنوی امام رضا علیه السلام

۴۵ - ۵۹

- ۴۶ ۱. نماز
 ۴۸ آداب نماز
 ۴۹ نماز اول وقت
 ۵۳ نمازهای مستحبی
 ۵۵ نماز جماعت
 ۵۸ نماز جمعه
 ۵۹ وظائف امام و مأموم
 ۵۹ نماز باران
 ۶۱ ارزش لباس نمازگزار
 ۶۲ ۲. روزه
 ۶۴ ۳. انس با قرآن

۶۶	تلاوت صبحگاهی قرآن
۶۶	ضرورت پیروی از قرآن
۶۷	آثار و برکات تلاوت قرآن
۶۹	۴. دعا
۷۰	امید اجابت دعا
۷۱	مشکل با دعا
۷۱	دفع سوء قصد
۷۲	حرم امام رضا علیه السلام
۷۵	دعای الملبس
۷۶	دعای شفا بیمار
۷۷	دعای امام رضا علیه السلام در مقام پذیرش ولایتعهدی
۷۷	دعا برای پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله
۷۸	اهمیت دادن به ذکر صبرات
۸۰	۵. اهمیت دادن به حدیث
۸۱	ضرورت غربالگری حدیث
۸۲	۶. دیگر معصومان علیهم السلام در نگاه امام رضا علیه السلام
۸۳	توصیه به انتخاب نام فاطمه علیها السلام و محمد صلی الله علیه و آله
۸۴	بزرگی امام حسین علیه السلام در نزد امام رضا علیه السلام
۸۶	امام زمان (عج)
۸۷	علائم و نشانه‌های امام عصر (عج)
۸۹	انتظار فرج

فصل چهارم: اخلاق فردی و ویژگی‌های شخصیتی امام رضا علیه السلام

۹۰ - ۱۶۸

۹۰	۱. برخورداری از تربیت الهی
۹۲	۲. عصمت
۹۳	ضرورت عصمت برای امام
۹۳	الف: دلایل عقلی
۹۴	ب: دلایل نقلی
۹۴	یک: آیات قرآن
۹۵	دو: روایات
۹۶	۳. ثبات شخصیت
۹۷	۴. مقام علم
۹۹	منابع علم امام
۹۹	(۱) قرآن
۱۰۰	(۲) الهام از عالم سبب
۱۰۱	(۳) فراگیری از پیامبر و امامان پیشین
۱۰۲	(۴) استفاده از سخنان اسلاف
۱۰۲	(۵) اجتهاد امام
۱۰۲	زمینه بروز علم امام
۱۰۶	مقام علمی امام از زبان دیگران
۱۰۸	اقرار مأمون به مقام علمی امام رضا علیه السلام
۱۰۹	علم به غیب
۱۱۱	آگاهی به ذهن افراد
۱۱۲	آگاهی از مرگ افراد
۱۱۳	آگاهی از آینده
۱۱۴	چیرگی در مناظرات
۱۱۴	آشنایی به دیگر زبان‌ها
۱۱۵	آشنایی به زبان حیوانات
۱۱۶	آثار منسوب به امام رضا علیه السلام
۱۱۶	یک: طب الرضا یا رساله ذهبیه

دو: فقه الرضا	۱۱۷
سه: صحیفة الرضا	۱۱۸
چهار: جوامع الشریعه	۱۱۸
۵. زهد و ساده‌زیستی	۱۱۹
۶. تواضع و فروتنی	۱۲۱
۷. سادگوت و گشاده‌دستی	۱۲۳
۸. جهل و بی‌داری	۱۲۶
۹. برکت اس	۱۲۷
۱۰. شجاعت	۱۲۸
۱۱. آداب غذا خوردن	۱۲۹
آغاز کردن غذا	۱۳۰
دست شستن	۱۳۱
پرهیز از خوردن غذای	۱۳۲
پرهیز از پرخوری	۱۳۲
مصرف باقی‌مانده غذا	۱۳۳
مصرف نرمه‌نان‌ها	۱۳۳
پرهیز از اسراف	۱۳۴
مصرف سبزی	۱۳۴
مصرف خرما	۱۳۵
۱۲. رهنمودهای بهداشتی امام رضا (علیه السلام) در باب غذا خوردن	۱۳۵
خوردن غذای سبک پیش از غذای دیر هضم	۱۳۶
پرهیز از نوشیدن آب در میان غذا	۱۳۶
توصیه به صبحانه کامل و شام سبک	۱۳۷
کم‌خوری ضامن سلامت	۱۳۸
جوشانیدن آب	۱۳۹
مصرف گوشت	۱۴۰
خواص غسل	۱۴۲
منافع زیتون	۱۴۳
خواص خوردن سیر	۱۴۴

۱۴۵.....	توصیه به خوردن انجیر
۱۴۵.....	خواص کشمش
۱۴۶.....	۱۳. آداب لباس پوشیدن
۱۴۸.....	۱۴. رعایت بهداشت فردی
۱۴۹.....	الف: بهداشت تن
۱۴۹.....	استحمام
۱۵۱.....	بهداشت دست و صورت
۱۵۴.....	بهداشت دهان و دندان
۱۵۶.....	بهداشت پاها و ناخن
۱۵۷.....	بهداشت خواب
۱۵۸.....	بهداشت تن
۱۵۹.....	ب: بهداشت روان
۱۶۰.....	شادی و ترویج سلام
۱۶۳.....	سکوت و خردمندی
۱۶۴.....	ذکر و انس با قرآن
۱۶۵.....	توکل و سلامت روان
۱۶۷.....	دوری از حسادت
۱۶۷.....	پرهیز از بخل و خساست

فصل پنجم: اخلاق و سیره اجتماعی امام رضا علیه السلام

۱۶۹ - ۲۳۶

۱۷۰.....	۱. تمیزی و آراستگی
۱۷۴.....	۲. برابری و برادری
۱۷۵.....	۳. رابطه عاطفی با شیعیان
۱۷۵.....	الف: خیرخواهی به شیعیان
۱۷۶.....	ب: عنایت به جنازه دوستان
۱۷۷.....	ج: رابطه عاطفی در قیامت
۱۷۸.....	۴. صله رحم
۱۷۹.....	گستره صله رحم

۱۸۰	آداب صلہ رحم
۱۸۱	آثار و فواید صلہ رحم
۱۸۲	۵. اخلاق در خانواده
۱۸۲	ضرورت تشکیل خانواده
۱۸۴	طلاق یا ضرورت تداوم زندگی زناشویی
۱۸۴	حسب رفتار در خانواده
۱۸۵	ضرورت آراستگی در منزل
۱۸۷	مهر و حسن به دختر
۱۸۷	احترام به پدر و مادر
۱۹۰	مقام معلم و ابدار بنات
۱۹۱	۶. مهمانی و مهمان‌داری
۱۹۲	هماهنگی با خانواده
۱۹۳	وسیله رفت و برگشت
۱۹۳	تأمین نیازمندی‌های مهمان
۱۹۴	عدم توقع کار از مهمان
۱۹۴	بدرقه مهمان
۱۹۵	۷. رعایت حقوق همسایگان
۱۹۷	۸. حسن رابطه با بی‌نویان
۱۹۷	کمک به نیازمندان
۲۰۰	مهربانی با زیر دستان
۲۰۱	رعایت حقوق کارگران
۲۰۲	الف: منزلت کارگران
۲۰۲	ب: قرارداد میان کارگر و کارفرما با تعیین مزد
۲۰۲	ج: میزان ساعت کار
۲۰۴	۹. موضع‌گیری در برابر نااهلان
۲۰۴	الف: اقدام‌های امام علیه مأمون
۲۰۸	سیاست امام در پذیرش دعوت مأمون
۲۱۰	ب: موضع‌گیری در مقابله با انحرافات فکری
۲۱۱	(۱) واقعه

امام علی بن موسی الرضا (علیه السلام) از جمله این خاندان است که الگوهای رفتاری و رهنمودهایی نویدبخش بی شماری از خود به جای گذاشته است که آشنایی با رهنمودهای آن حضرت پویایی و رشدیافتگی را در پی دارد و عمل به سیره آن حضرت سعادت را به ارمغان می آورد. از این رو مطالعه و کنکاش در این باره و آشنایی با سیره عملی و رهنمودهای آن امام همام امری بایسته است و ضرورتی دوگانه دارد.

این اثر که با هدف آشنایی با سیره امام رضا (علیه السلام) سامان یافته، پاسخی به این نیاز و ضرورت است. از این رو بعد از اشاره ای گذرا بر مفهوم شناسی سیره، پیشینه، اهداف، اصول سیره شناسی و شرح حال آن حضرت که در فصل اول و دوم مطرح شده است، به طرح چند فصل اساسی همت گمارده است:

در فصل سوم که ششمین فصل است معنوی امام رضا (علیه السلام) اختصاص یافته است، از بندگی و عبودیت، و چگونگی رابطه آن حضرت با خدا، گفتگو می کند.

در فصل چهارم که از خصوصیات فردی و ویژگی های شخصیتی آن امام گفتگو می کند، به بیان مهم ترین این ویژگی ها می پردازد.

در فصل پنجم که از اخلاق و حیات اجتماعی امام رضا (علیه السلام) بحث می کند، تبیین نوع رفتار و تعامل آن حضرت را با دیگر افراد در سطوح مختلف جامعه مطرح می کند.

و فصل ششم که فصل پایانی است، به چگونگی برداشت و استفاده آن حضرت از مواهب الهی و پاسداشت حفظ محیط زیست اختصاص دارد.

لازم به توضیح است آنچه در این فصول آمده، تنها قطری از اقیانوس کمالات وجودی و گوشه ای از فضایل آن امام عزیز است؛ زیرا ابعاد شخصیت آن حضرت چیزی نیست که بتوان در کتاب و جزوه ای مطرح کرد. سخن آن حضرت گواه این مطلب است که شامل خود آن حضرت نیز می شود که فرمود:

عقل‌ها گمراه گشته و افکار دچار ضلالت شده‌اند، خردمندان حیران گشته و دیده‌ها در بروشنایی او خیره گشته‌اند، بزرگان در برابر او احساس کوچکی می‌کنند، حکیمان در برابر دانش او وامانده‌اند، خطیبان در بیان عظمت او در تنگنا واقع شده و صاحبان خرد در برابر او احساس نادانی می‌کنند. صاحبان بلاغت ناتوان شده‌اند، و هیچ کس نمی‌تواند وصفی از اوصاف امام و فضیلتی از فضایل او بیاورد و همه به عجز و ناتوانی خود اعتراف دارند. چگونه چنین نباشد در حالی که امام همچون ثریاست که نه دست جویندگان به او می‌رسد و نه در توصیف توصیف‌کنندگان می‌گنجد.^۱

در اقرار به این حقیقت که قلم و سخن از بازگویی فضایل و معارف امام رضا (علیه السلام) ناتوان است، سخن معروف ابونواس، شاعر نامدار عصر امام رضا (علیه السلام) را یادآور می‌شویم که در پاسخ این سؤال که چرا تا کنون شعری در مدح امام رضا (علیه السلام) نسروده‌ای؟ گفت: چگونه ممکن است چون من در مدح او شعری بسرایم که جبرئیل خادم پدراوست.^۲

اما هرچند، قلم از بیان وصف آن حضرت ناتوان است و هرگز نمی‌تواند کمالات وجودی و فضایل بی‌شمار آن امام عزیز را بیان کند، ولی به حکم جمله حکیمانه «الْمَيَسُورُ لَا يَتْرُكُ بِالْمَعْسُورِ» و یا این بیت مولوی که گفت:

آب جیحون را اگر نتوان کشید هم ز قدر تشنگی نرسد برید.^۳

باید تلاش کرد تا در حد توان و به میزان معرفت خود، به سیر نظری و عملی آن حضرت آشنا شد و آن را در زندگی خود به کار بست.

۱. ابن شعبه حرانی، حسن بن علی، تحف العقول، ص ۴۳۹؛ مجلسی، محمد باقر، بحار الانوار، ج ۲۵، ص ۱۷۱.

۲. ابن شهر آشوب، محمد بن علی، مناقب آل ابی طالب، ج ۳، ص ۴۵۴.

۳. مولوی، محمد بن محمد، مثنوی معنوی، دفتر ششم، ص ۸۹۴، بیت ۶۶.

امید که به یاری خداوند سبحان و به مدد این امام وادی رضوان، بتوانیم با قلم تحقیق، این کتاب را به انجام رسانیم، و با تبیین معارف رضوی، مشمول عنایت و دعای آن امام رئوف قرار گیریم که خود فرمود:

رَحِمَ اللَّهُ عَبْدًا أَحْيَا أَمْرَنَا، فَقُلْتُ لَهُ: كَيْفَ يُحْيِي أَمْرَكُمْ؟ قَالَ: يَتَعَلَّمُ عُلُومَنَا وَيُعَلِّمُهَا لِنَاسٍ، فَإِنَّ النَّاسَ لَوْ عَلِمُوا مَحَاسِنَ كَلَامِنَا لَاتَّبَعُونَا؛^۱ خدای رحمت کند بنده ای را که مردم را زنده گرداند، به او گفتم: چگونه امر شما را زنده گرداند؟ فرمود: علوم ما را بدان را فرا گیرد و آن را به دیگر مردمان تعلیم دهد، که البته اگر مردم به زیبایی مردم ما نگاه کردند از ما پیروی خواهند کرد.

۱. ابن بابویه، محمد بن علی (شیخ صدوق)، معانی الاخبار، ص ۱۸۰.